

Virksomhedernes tilpasning, ny teknologi og produktivitet

Virksomhedernes tilpasning af produktionen og betydningen for branchesammensætningen i Danmark

Danskerne har gennem årtier opbygget et stærkt samfund, hvor velstanden er høj, og mulighederne er mange. Det skyldes i høj grad, at danske virksomheder og medarbejdere er effektive til at skabe værdi med de ressourcer, der er til rådighed. Gode rammevilkår for danske virksomheder, som understøtter en høj produktivitet, er således afgørende for økonomisk vækst på lang sigt.

Med den teknologiske udvikling og de seneste årtiers globalisering er der sket et betydeligt skifte i den danske økonomi og på det danske arbejdsmarked. Det har imidlertid ikke overflødiggjort arbejdskraften, men har løbende stillet krav til, at Danmark har været i stand til at omstille arbejdskraften til den nye efterspørgsel.

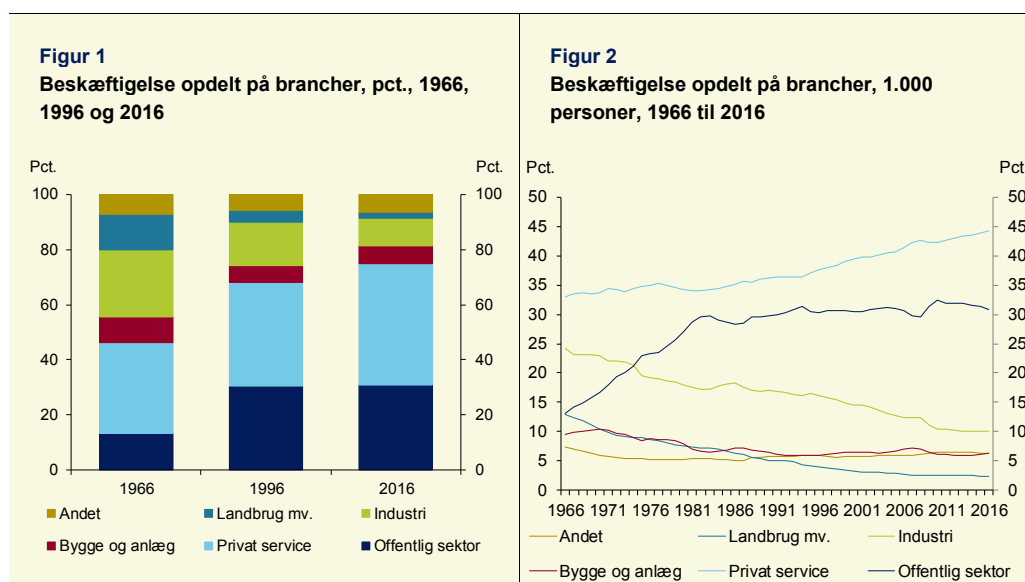
Den teknologiske udvikling har blandt andet betydet, at produktionen af eksisterende varer og tjenester er blevet mere effektiv, samtidigt med at der er skabt nye produkter, som er med til at skabe værdi for både forbrugere og virksomheder. Det er både sket ved, at arbejdsgange løbende er optimeret eller ved at optimeringen er kommet i ryk, hvor dele af produktionen fx automatiseres.

Nye teknologier har også medført, at det er blevet billigere at transportere varer og tjenester, hvilket har skabt muligheden for en øget samhandel med udlandet. Samtidig har en øget globalisering blandt andet medført, at virksomhederne har tilpasset produktionen i form af en øget specialisering i visse produkter, mens andre produkter bliver importeret fra udlandet. Derudover har en øget globalisering betydet en stigende international konkurrence, hvilket har skubbet nogle erhverv væk fra Danmark, mens andre erhverv har styrket deres innovation og gjort produktionen mere effektiv.

I det omfang danske virksomheder rykker produktionen til områder, hvor produktiviteten i Danmark ligger bedst sammenlignet med udlandet – dvs.

inden for områder, hvor Danmark har en såkaldt komparativ fordel¹ – vil det gavne velstanden i Danmark. Dele af Danmarks værdiskabelse kan således foregå inden for brancher, der i en dansk kontekst ikke er dem, hvor produktiviteten er højest, men som i en international kontekst har en relativ høj produktivitet. En sådan udvikling betyder, at Danmark kan få en velstandsgevinst, fordi samhandlen med udlandet betyder, at vi kan købe flere importvarer for de varer, vi eksporterer.

Udviklingen har ikke påvirket alle brancher i økonomien ens, og der har været betydelige skift i beskæftigelsen på tværs af brancher. Hvor en betydelig del af befolkningen tidligere var beskæftiget i landbruget eller industrien, er servicesektoren vokset og udgør i dag knap 70 pct. af den private beskæftigelse, jf. figur 1 og figur 2.

Anm.: Figur 1: Privat service er defineret som brancherne handel og transport, information og kommunikation, finansiering og forsikring, ejendomshandel mv., boliger og erhvervs-service. Offentlig dækker over offentlig administration, undervisning og sundhed. Andet dækker over brancherne råstofindvinding, forsyningsvirksomhed og kultur mv.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Den offentlige sektor har desuden oplevet en betydelig beskæftigelsesfremgang i forbindelse med opbygningen af velfærdsstaten, og udgør godt 30 pct. af den samlede beskæftigelse. Det skal bl.a. ses i lyset af, at der i takt med at kvindernes større arbejdsmarkedstilknytning er skabt både muligheder og behov for offentlige service- og velfærdsydelser som fx daginstitutioner og ældrepleje.

¹ Begrebet komparative fordele bruges til at beskrive, hvem der har de laveste alternativomkostninger i produktionen af en vare, og bruges typisk i økonomiske sammenhænge fx i handelsteori.

Den private servicesektor og den offentlige sektor står således i dag samlet set for knap 75. pct. af den samlede beskæftigelse i Danmark.

Både den teknologiske udvikling og globaliseringen påvirker også de forskellige branchers relative størrelser gennem den stigende velstand i befolkningen. Når beskæftigelsen i landbruget og industrien således er faldet over de seneste 50 år, kan det til dels hænge sammen med, at disse brancher har udnyttet den teknologiske udvikling til at fastholde eller øge deres produktion med færre beskæftigede, mens de resulterende relative prisfald ikke har givet anledning til væsentlige stigninger i den relative efterspørgsel efter industri- og landbrugsvarer. Derimod kan den øgede velstand fra produktivitetstigningerne i landbrug og industri have bidraget til øget efterspørgsel efter offentlige og private serviceydelser.

Med andre ord har forbrugerne valgt at bruge en større andel af deres forbrug på blandt andet serviceydelser, i takt med at deres indkomst er steget. Det er denne udvikling i efterspørgslen som sammen med den relative hurtige udvikling i produktiviteten i landbrug og industri, har givet anledning til den markante ændring i beskæftigelsens fordeling på brancher.

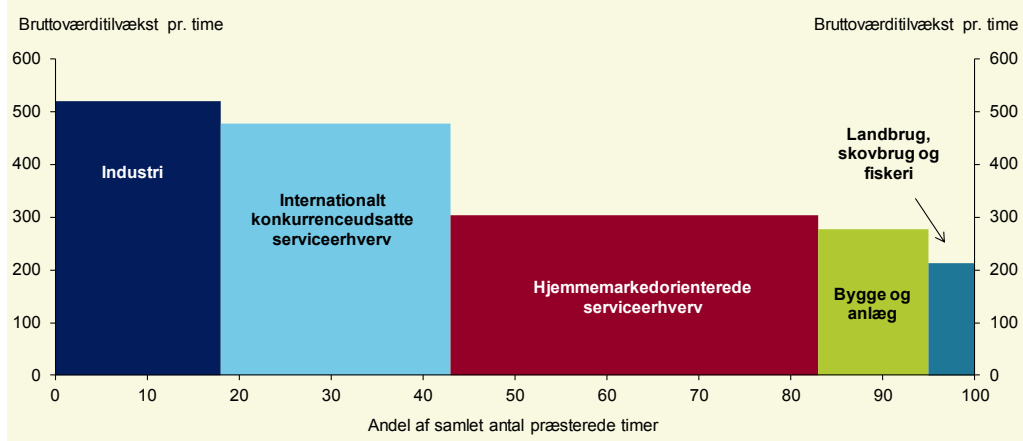
Stigende produktivitet har historisk set ikke overflødiggjort arbejdskraften, hvilket skyldes at den samlede beskæftigelse er bestemt af arbejdsudbuddet og strukturerne på arbejdsmarkedet. En større eller mindre beskæftigelse i en branche med relativt høj produktivitetsvækst er således blevet modsvaret af henholdsvis tilsvarende mindre eller større beskæftigelse i de øvrige brancher.

For at nyde godt af den teknologiske udvikling og globalisering, er det afgørende, at Danmark er i stand til at omstille beskæftigelsens branchesammensætning, fx gennem et fleksibelt arbejdsmarked, og at beskæftigelsen løbende tilpasser sine kompetencer i forhold at imødekomme efterspørgslen, fx gennem efteruddannelse.

Forskelle i branchers produktivitet

Overordnet set har industrien og de serviceerhverv, der konkurrerer med udlandet (fx skibsfart, telekommunikation eller it- og informationstjenester) en højere produktivitet end de hjemmemarkedsorienterede serviceerhverv (fx detailhandel, hoteller og restauranter eller taxikørsel), bygge- og anlægsbranchen samt landbrug, fiskeri og skovbrug, *jf. figur 3*.

Figur 3
Private erhvervs andel af beskæftigelse (målt på timer) og gennemsnitlig timeproduktivitet, 2015

Anm.: Figuren viser timeproduktivitetsniveauet på brancheniveau. Der er usikkerhed forbundet med datagrundlaget for bygge og anlæg pga. det er vanskeligt at fjerne bl.a. prisudviklingen. Brancherne råstofindvinding, forsyningsvirksomhed, ejendomshandel og udlejning af erhvervsejendomme er udeladt af figuren, fordi kapital pr. beskæftiget afviger markant fra de øvrige brancher. Desuden er offentlig administration, undervisning og sundhed udeladt. De viste brancher i figuren udgør omkring 85 pct. af den private beskæftigelse i 2015. Opdelingen på hjemmemarkedsorienterede og internationale serviceerhverv følger Produktivitetskommissionen.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Forskelle i produktivetsniveauer på tværs af brancher kan ikke i sig selv sige noget om, hvorvidt de respektive brancher udnytter deres produktionsressourcer på den mest effektive måde. Det skyldes, at en branches produktivetsniveau også er et udtryk for en branchespecifik kapitalintensitet, samt krav til medarbejdernes kvalifikationer og uddannelsesniveau. Eksempelvis er kapitalintensiteten (fx i form af maskiner, produktionsgrunde, robotter mv.) højere i industrien end i de fleste serviceerhverv.

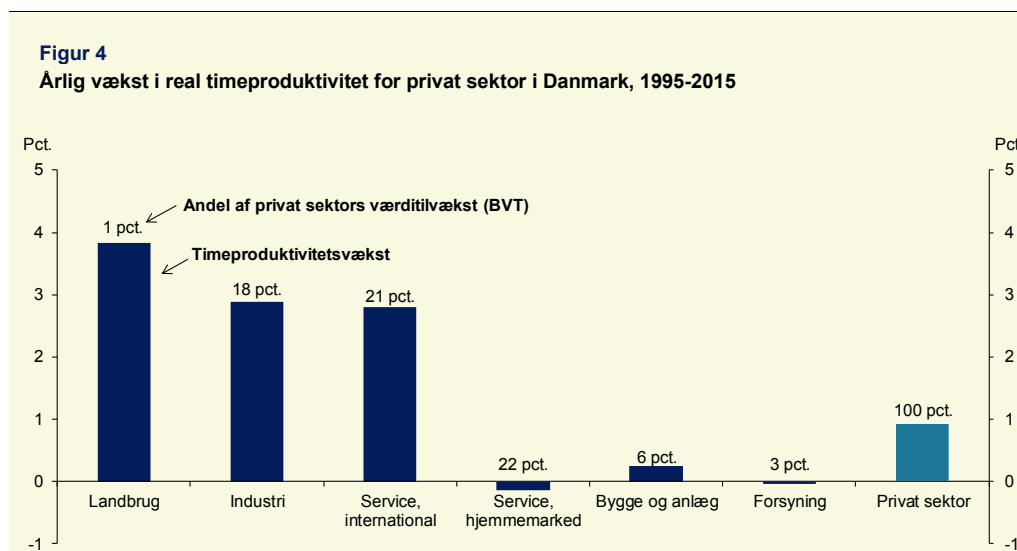
Tilsvarende kan forskelle i produktivetsniveau på tværs af brancher ikke alene sige noget om, hvorvidt der vil være en gevinst for samfundet generelt, når produktionsressourcer flyttes mellem to brancher. Det skyldes blandt andet store forskelle mellem de laveste og højeste produktivetsniveauer inden for den enkelte branche, hvorfor produktionsressourcerne ikke nødvendigvis flytter til en virksomhed med højere gennemsnitlig produktivitet. Der er imidlertid en tendens til, at beskæftigelse og værditilvækst i højere grad er koncentreret i højproduktive virksomheder i industrien end i privat service, jf. *Økonomisk analyse: Produktivitet og konkurrence (2016)*.

Forskelle i produktivetsvæksten på tværs af brancher kan derimod medvirke til forskydninger i beskæftigelsen. Med en relativt høj produktivetsvækst i nogle brancher vil det alt andet lige betyde, at priserne på de varer eller tjenester, som de brancher producerer, vil falde i forhold til priserne på varer eller tjenester fra andre brancher. Faldende relative priser vil

(under normale omstændigheder med konkurrence) medføre en større relativ efterspørgsel, hvilket trækker i retning af større beskæftigelse i de pågældende brancher. Højere produktivitet vil dog i sig selv reducere behovet for arbejdskraft i disse brancher, hvilket vil trække i retning af lavere beskæftigelse.

Historisk set har produktivitetsudviklingen ikke været den samme på tværs af alle brancherne i dansk økonomi. Betragtes eksempelvis de seneste 20 år er det specielt landbruget og dernæst industri, som har oplevet den største vækst i produktiviteten. For serviceerhvervene har produktivitetsudviklingen været forskellig på tværs af de internationalt konkurrenceudsatte og de hjemmemarkedsorienterede serviceerhverv. Særligt har produktivitetsvæksten hos de hjemmemarkedsorienterede serviceerhverv, som udgør 22 pct. af den samlede værditilvækst (BVT) i den private sektor, været lav, jf. figur 4.

Forskelle i produktivitetsvæksten siger dog ikke i sig selv noget om, hvorvidt en branche klarer sig godt. Selvom produktivitetsvæksten fx er høj i landbruget, er det ikke ensbetydende med at landbruget nødvendigvis har klaret sig godt. Det vil igen afhænge af, om danske landmænd er mere produktive end udlandet. Er det danske landbrug fx mindre produktive end i Sverige, vil der være et uudnyttet potentiale for forbedringer i Danmark.

Anm.: Der er usikkerhed forbundet med datagrundlaget for bygge og anlæg pga. utilstrækkelige det er vanskeligt at fjerne fx prisudviklingen. Råstofindvinding, finansiering og forsikring, ejendomshandel mv., boliger samt kultur mv. er udeladt. Opdelingen på hjemmemarkedsorienterede og internationale serviceerhverv følger Produktivitetskommissionen. Andelen af privat sektors BVT er for 2015.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Forskelle i produktivitetsvæksten skal også ses i lyset af, at både servicebrancherne samt bygge- og anlæg er relativt arbejdskraftintensive, og dermed kan have begrænsede muligheder for at øge produktiviteten. Derimod

er eksempelvis industrien relativ kapitalintensiv, hvilket i højere grad gør vedvarende produktivitetsfremskridt mulige.

Det gradvise skift mod en forøget servicesektor og en reduceret industri- sektor, dvs. fra en branche med relativ høj produktivitetsvækst til en bran- che med lavere produktivitetsvækst kan fremadrettet bidrage til en lavere produktivitetsvækst generelt for Danmark. Ændret branchestruktur og lavere gennemsnitlig produktivitetsvækst er dog ikke et specifikt dansk problem, idet den gennemsnitlige produktivitetsvækst også er faldet i an- dre lande, som vi normalt sammenligner os med, *jf. rapport fra Produktivi- tetsrådet (2017)*. I det omfang produktivitetsvæksten varigt reduceres (i forhold til andre lande) kan det føre til en lavere velstandstigning sammen- lignet med udlandet.

Der er flere eksempler på lande, der aktivt har forsøgt at fremme omstillin- gen af erhvervsstrukturen ved at udpege "vindererhverv", enten i form af direkte støtteordninger eller indirekte gennem regulering eller skattebe- gunstigelser. Det er imidlertid ikke muligt med sikkerhed at udvælge "vin- dererhverv", hvorfor der vil være en risiko for, at staten utilsigtet holder liv i virksomheder og brancher, der reelt ikke er konkurrencedygtige uden offentlig støtte.

Virksomhedernes produktivitet på brancheniveau

Omstilling mellem brancher er vigtig for at tilpasse produktionen til den løbende ændrede efterspørgsel og for at Danmark udnytter de relative ge- vinster fra at have komparative fordele inden for bestemte områder.

Det er samtidigt afgørende for den samlede værdiskabelse og produktivitet med et højt produktivitetniveau inden for de enkelte brancher. Overord- net kan en øget værdiskabelse gennem produktivitet i en branche opdeles i to komponenter:

1. En øget produktivitet gennem *intern vækst* i den enkelte virksomhed, hvor virksomheden innoverer og løbende forbedrer sin produktion af varer eller tjenester gennem effektiviseringer af produktionsprocesser- ne eller gennem produktionsudvikling som følge af fx forskning og ud- vikling samt anvendelse af ny teknologi.
2. En øget produktivitet gennem ændret *virksomhedsdynamik*, sådan at højproduktive virksomheder kommer til at stå for en større andel af de samlede produktionsressourcer. Det sker ved, at beskæftigelse og kapi- tal løbende flytter fra de mindst produktive virksomheder til de mest produktive virksomheder, fx gennem en markedsdrevet tilgang og af- gang af virksomheder. En omfordeling af ressourcer mellem lav- og højproduktive virksomheder kan således hæve produktiviteten aggre-

geret set i en branche, selvom de enkelte virksomheders produktivitet sniveau er uændret.

Til at sikre øget produktivitet er det vigtigt, at erhvervslivets rammevilkår er gode, og at der er en høj konkurrenceintensitet. Det er således afgørende, at reguleringen understøtter, at nye virksomheder nemt kan etablere sig, at processen omkring konkurs er effektiv, at udenlandske virksomheder frit kan deltage på det danske marked, og at virksomheder har adgang til den fornødne arbejdskraft og kapital.

Den offentlige sektor står også for en betydelig del af den samlede økonomi, og effektiviteten i den offentlige sektor har dermed stor betydning på effektiviteten af den samlede ressourceudnyttelse. Det er således vigtigt løbende at overveje, om den offentlige sektor er indrettet hensigtsmæssigt.

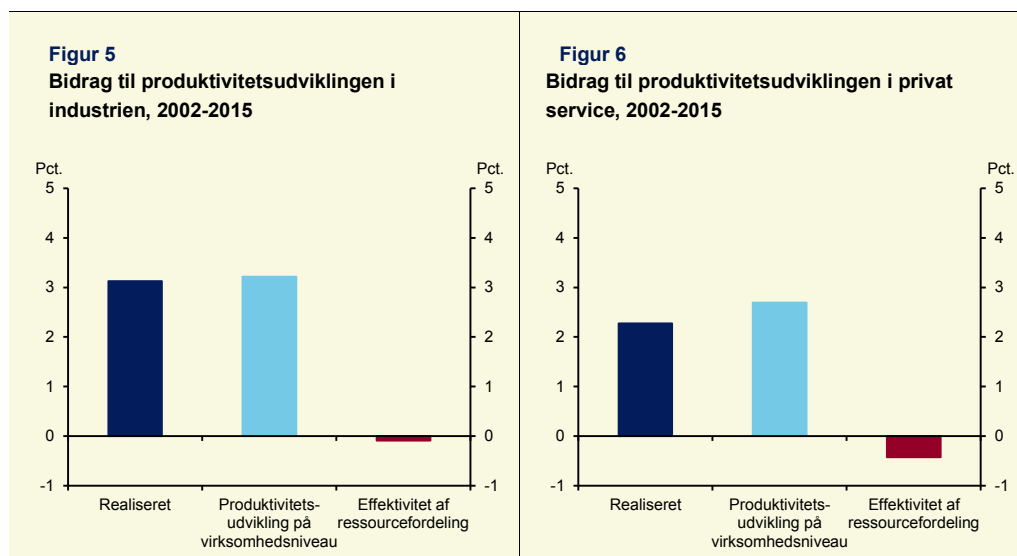
Produktiviteten er primært drevet af virksomhedernes interne vækst

Der er en væsentlig forskel på, hvor meget virksomhedernes produktivitet sniveau (*intern vækst*) og effektiviteten af ressourcefordelingen (*virksomhedsdynamik*)² har bidraget til produktivitetens udviklingen i henholdsvis industrien og de private serviceerhverv³. For både industrien og de private serviceerhverv er produktivitetens udviklingen primært trukket af virksomhedernes interne produktivitetens vækst, men udviklingen har været betydelig bedre i industrien end for de private serviceerhverv, *jf. figur 5 og figur 6*.

Den lavere interne vækst hos de private serviceerhverv kan skyldes, at mange af de private serviceerhverv er mindre udsat for udenlandsk konkurrence, fordi det er sværere at handle med serviceydelser end varer på tværs af landegrænser. Særligt for en lille åben økonomi som Danmark er international konkurrence en vigtig faktor for incitamentet til at innovere og derigennem øge produktiviteten.

² Det er generelt vanskeligt præcist at opgøre bidraget fra *virksomhedsdynamik* og sammenligne på tværs af brancher, hvis målet både skal indeholde udskiftning af virksomheder og ressourceanvendelse. Som et alternativt hertil benyttes effektiviteten af branchens ressourcefordeling, der er et udtryk for, hvor hensigtsmæssigt branchernes ressourcer, dvs. kapital og arbejdskraft, er fordelt mellem virksomhederne på et givet tidspunkt. Dermed fokuseres der på ressourcefordelingen og i mindre grad på den del af virksomhedsdynamikken, som omhandler den løbende udskiftning af virksomheder. Se desuden *Økonomisk analyse: Produktivitet og konkurrence (2016)* for en nærmere beskrivelse.

³ Der fokuseres på industrien og privat serviceerhverv siden 2002, hvilket dels skyldes, at det er to hovedbrancher, som har væsentlig betydning for dansk økonomi (målt som andel af den private sektor BVT udgør industri og privat serviceerhverv hhv. 21 pct. og 67 pct. i 2016), dels databegrænsninger.

Anm.: Produktivitsudviklingen dekomponeres i hhv. bidrag fra produktivitsudviklinge på virksomhedsniveau (*intern vækst*) og i bidrag fra effektivitet af ressourcefordelingen (*virksomhedsdynamik*). Bidrag fra produktivitsudviklinge på virksomhedsniveau kan opsummeres i et sammenevet produktivitsmål. Bidraget fra effektiviteten af ressourcefordelingen er et udtryk for, hvor hensigtsmæssigt en branche ressourcer (kapital og arbejdskraft) er fordelt mellem virksomheder på et givent tidspunkt. Dermed fokusere målet på ressourcefordelingen snarere end den del af virksomhedsdynamikken, som kan henføres til udskiftning af virksomheder, jf. note 4. De 5 pct. laveste og højeste produktivitesniveauer er frasorteret.

Kilde: Økonomisk analyse: Produktivitet og konkurrence (2016), Danmark Statistik og egne beregninger

Der kan også være en række historiske årsager til en lavere produktivitsvækst hos virksomheder i de private serviceerhverv end i industrien, fx som følge af at industrivirksomheder kan have haft bedre muligheder for at udnytte stordriftsfordele i produktionen eller opnå produktivitsforbedringer gennem ny teknologi.

Udover en lavere intern vækst i virksomhederne har der navnlig for de private serviceerhverv også været et lavt bidrag til produktiviteten gennem en omfordeling af produktionsressourcerne fra de lavproduktive virksomheder til de højproduktive virksomheder. For industrien er bidraget fra omfordelingen af produktionsressourcerne tæt på nul set samlet over perioden 2002-2012, men større end for de private serviceerhverv, jf. figur 5 og figur 6.

Bidraget fra en omfordeling af produktionsressourcerne har i perioder bidraget positivt til produktiviteten. Især i nedgangsperioder, hvor efterspørgslen mindskes og konkurrencen skærpes, spiller bidraget fra omfordelingen af produktionsressourcerne en vigtig rolle, hvilket blandt andet ses i forbindelse med begyndelsen af den seneste økonomiske krise. I perioder med nedgang har de lavproduktive virksomheder sværere ved at følge de højproduktive virksomheder, jf. *Produktivitsrådet (2017)*.

Produktionsressourcerne hos de private serviceerhverv er dog samlet set kun i begrænset omfang flyttet mod virksomheder med høj produktivitet. På samme måde har de virksomheder, som er blevet mindre produktive, ikke i tilstrækkelig grad frigivet ressourcer til de mest produktive. Det betyder, at de lavproduktive virksomheder hos særligt de private serviceerhverv fortsat står for en relativ stor andel af den samlede værdiskabelse.

På samme måde er der en tendens til, at beskæftigelsen i højere grad er koncentreret i højproduktive virksomheder i industrien, mens en større andel af beskæftigelsen i de private serviceerhverv er placeret hos de lavproduktive virksomheder. Et lavere bidrag fra en omfordeling af produktionsressourcerne hos de private serviceerhverv kan således være et udtryk for, at forskellen i produktivitetsniveauerne mellem høj- og lavproduktive virksomheder er blevet større⁴, uden at arbejdskraften i tilsvarende omfang er blevet flyttet mod de højproduktive virksomheder.

Set ud fra et samfundsøkonomisk synspunkt er det imidlertid ikke hensigtsmæssigt, at den mest produktive virksomhed anvender alle produktionsressourcer i en branche. Det skyldes, at værdien af en virksomheds varer eller tjenester typisk vil være aftagende i forhold til, hvor meget der produceres, eller at omkostningerne pr. enhed er stigende (såkaldt aftagende skalaafkast). Derudover vil en høj koncentration af produktionen på få virksomheder medføre en lavere konkurrenceintensitet, og dermed forventeligt lavere produktivitetsvækst på sigt.

Det kan ikke på noget tidspunkt forventes, at produktionsressourcerne i en branche er perfekt fordelt mellem virksomheder, hvilket skyldes træghe-der. Træghe-der opstår, hvis tilpasningen af produktionen er forbundet med omkostninger for den enkelte virksomhed, fx omkostninger i forbindelse med at afskedige, ansætte eller oplære medarbejdere. Det kan også fx skyldes træghe-der tilknyttet kapital som følge af reguleringsmæssige begrænsninger af virksomhedens lånemuligheder.

Nødvendigt at nye virksomheder opstår mens andre virksomheder lukker

En markedsdrevet tilgang og afgang af virksomheder kan bidrage til en mere hensigtsmæssig (økonomisk set) fordeling af produktionsressourcerne mellem virksomheder, og derigennem bidrage til den samlede værdiskabelse og produktivitet. En vigtig grundpille for en sund virksomhedsdynamik er således en løbende udskiftning af virksomheder, herunder at lav-

⁴ Produktivitetsrådet peger bl.a. på, at produktivitetsforskellene mellem de mest produktive virksomheder og de resterende virksomheder er vokset indenfor servicebrancherne, jf. *produktivitetsrådets rapport (2017)*.

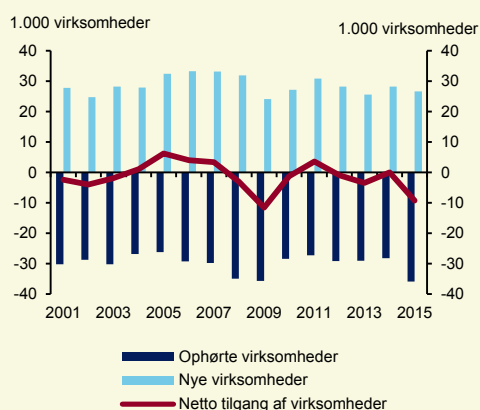
produktive virksomheder lukker ned og erstattes af nye, højproduktive virksomheder (såkaldt kreativ destruktion).

En positiv dynamik kan fx opstå, hvis det er let for virksomheder at træde ind på et marked. Det vil typisk øge konkurrenceintensiteten, hvis flere nye virksomheder træder ind på et eksisterende marked, men også truslen om indtræden kan øge presset på eksisterende virksomheder og deres incitament til at innovere. Samtidigt træder nye virksomheder typisk ind på et marked med ny teknologi og/eller nye produkter, hvilket kan betyde, at de i gennemsnit har, eller efter en årrække får, højere produktivitet end de eksisterende virksomheder.

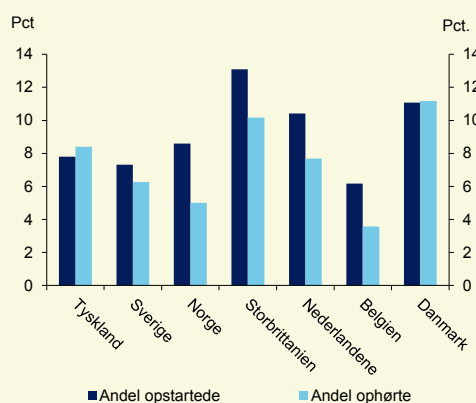
En øget konkurrence kan også medvirke til, at virksomheder med lavere produktivitet og værdiskabelse udkonkurreres, og på den måde frigiver ressourcer til de øvrige virksomheder i branchen. På samme måde kan et skifte i efterspørgslen efter bestemte typer af varer og tjenester medføre, at omkostningerne til tilpasning af produktionen bliver for høje i forhold til indtjeningen, så nogle virksomheder må forlade markedet.

Gennem de seneste 15 år har den årlige nettotilgang af aktive virksomheder i Danmark ligget tæt på nul, hvilket dækker over en tilgang af nye virksomheder på godt 30.000 årligt, mens tilsvarende knap 30.000 virksomheder årligt ophører. Antallet af nye/ophørte virksomheder er dog i høj grad afhængig af konjunkturerne, hvor der i højkonjunktur sker en nettotilgang af aktive virksomheder, mens der i lavkonjunktur sker en nettoafgang, *jf. figur 7.*

Figur 7
Antal opstartede og ophørte virksomheder i Danmark for den private sektor, 2001-2015.

Figur 8
Andelen af opstartede og ophørte virksomheder i den markedsøkonomi for udvalgte lande, gns. for 2011-2014

Anm.: Figur 7: Danmark Statistik fastlægger reelt nye firmaer med udgangspunkt i nyregistrerede juridiske enheder i Det Centrale VirksomhedsRegister (CVR), dog foretages enkelte frasorteringer fx frasorteres virksomheder med meget lille aktivitet eller hvis det er genstartede enheder. Et virksomheder anses af Danmarks Statistik for at være ophørt, hvis dets CVR nummer stopper med at eksistere, eller dets aktivitet falder under en bagatelgrænse. Figur 8: Andelen af opstartede og ophørte virksomheder er opgjort ift. samtlige aktive virksomheder for den markedsøkonomi med undtagelse holdingsselskaber. Andelen er opgjort som et simpelt gennemsnit for perioden 2011 til 2014.

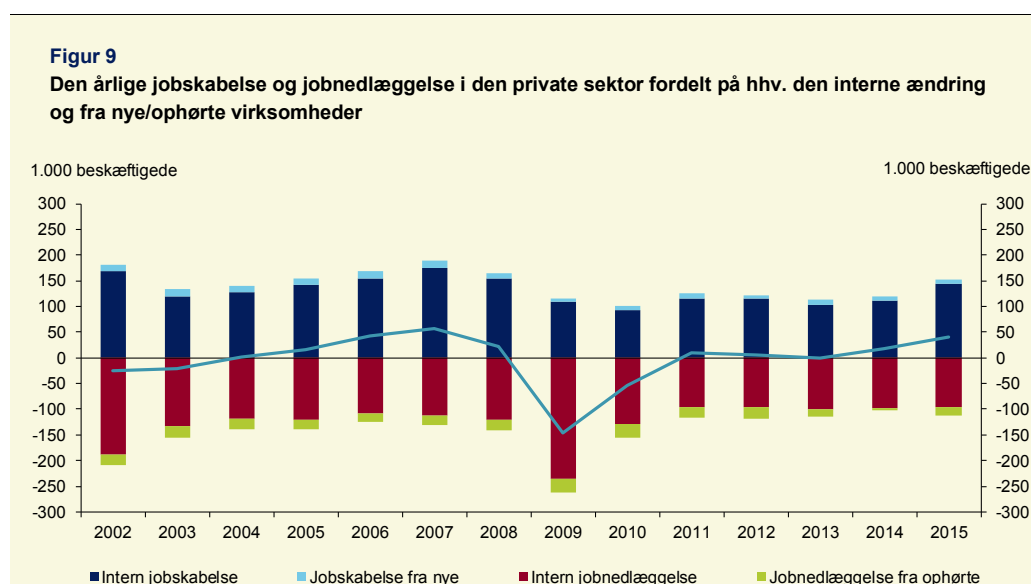
Kilde: Danmarks Statistiks erhvervsdemografien, Eurostat og egne beregninger.

Sammenlignet med udlandet har Danmark en relativt dynamisk virksomhedsstruktur, idet både andelen af åbninger og lukninger er omtrent lige så høje eller højere end de lande, vi normalt sammenligner os med, *jf. figur 8*. Det indikerer således, at rammevilkårene for nye virksomheder både er velfungerende og dynamiske, hvor det på den ene side er nemt at starte virksomheder, mens der samtidigt frigives ressourcer fra de ophørte virksomheder.

En høj andel af nye og ophørte virksomheder er dog ikke i sig selv tilstrækkelig for en sund og effektiv allokering af ressourcerne. En række studier finder eksempelvis, at vækstbidraget fra nye virksomheder er tæt på nul eller negativ. Den relative lave produktivitet kan hænge sammen med, at nye virksomheder skal igennem en initial læringsfase eller at de er nødsaget til at prissætte deres produktivitet relativt lavt for at træde ind på markedet. Samtidigt er der nystartede virksomheder, som blot ønsker at være selvstændige og have fleksibilitet, og dermed lægger mindre vægt på en øget værdiskabelse.⁵

⁵ Se fx Foster mfl. (2008) "Reallocation, Firm Turnover, and Efficiency: Selection on Productivity or Profitability" og Hurst og Pugsly, (2011) "What Do Small Businesses Do".

Langt størstedelen af beskæftigelsesrotationen sker inden for de eksisterende virksomheder, som løbende ansætter nye medarbejdere og afskædiger eksisterende, enten ved naturlig afgang eller fyring. Kun en mindre del af den samlede beskæftigelse er knyttet til nystartede eller ophørte virksomheder. Det skal ses i lyset af, at nye virksomheder typisk træder ind på et marked med ingen eller få ansatte, indtil de har fået etableret deres virksomheder og produktion til en given efterspørgsel. Antallet af beskæftigede hos nye virksomheder vil således først stige efter længere tid på markedet. Tilsvarende vil virksomheder, inden de ophører, forsøge at tilpasse deres produktion til efterspørgslen over en længere periode, og dermed løbende tilpasse deres forbrug af produktionsressourcer, herunder antallet af beskæftigede.

Anm.: Jobskabelsen og jobnedlæggelsen er opgjort for fuldtidsbeskæftigede for den private sektor (brancherne landbrug, skovbrug og fiskeri, industri, råstofindustri, forsyning, bygge og anlæg, handel og transport mv., informations og kommunikation, finansiering og forsikring, ejendomshandel og udlejning, rejsebureauer, rengøring og anden operationel service med undtagelse af holdingselskaber).

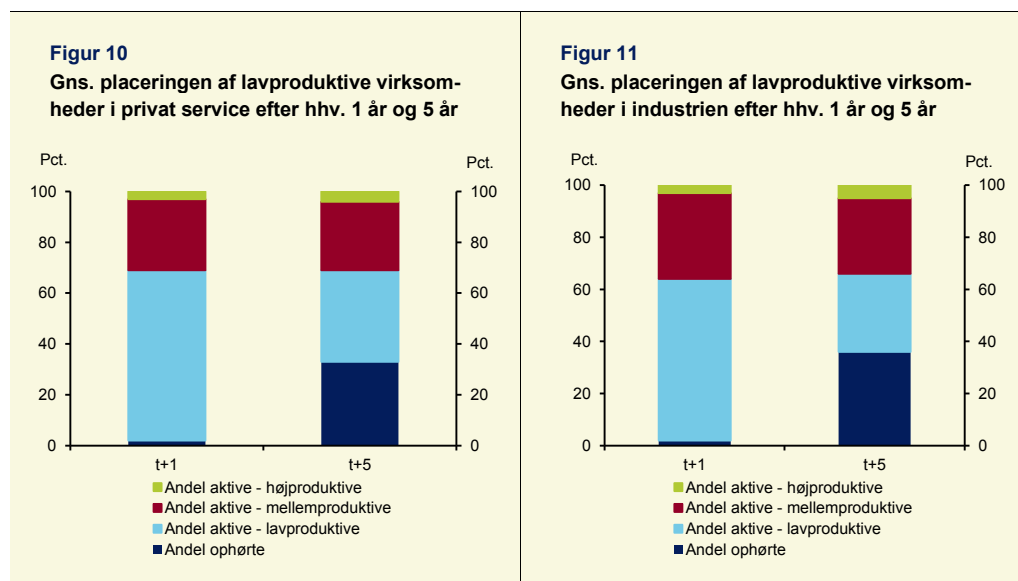
Kilde: Danmarks Statistiks firmasstatistik og egne beregninger.

En markedsdrevet tilgang og afgang af virksomheder er essentielt i forhold til at sikre, at de lavproduktive virksomheder frigiver ressourcer ved fx at forlade markedet. Hvis de lavproduktive virksomheder ikke frigav ressourcer til de højproduktive virksomheder, ville det resultere i en lavere gennemsnitlig produktivitet og en lavere værdiskabelse generelt i samfundet.

En måde at anskue det på, er at betragte en lavproduktiv virksomheds bevægelse i en produktivitetstrangordning (om en virksomhed er lav-, mellem- eller højproduktiv) over en given periode - dvs. ved at betragte, hvorvidt en lavproduktiv virksomhed lukker, forbliver lavproduktiv eller øger sin produktivitet relativt til andre virksomheder. Det kan give et indtryk af, hvorvidt der er en sund virksomhedsdynamik.

For både industrien og de private serviceerhverv er det kun en lille andel, ca. 2 pct. af de lavproduktive virksomheder, som vil være ophørt efter 1 år. Efter 5 år er andelen af de lavproduktive virksomheder som er ophørt imidlertid steget til omtrent 35 pct., jf. figur 10 og figur 11.

Det dækker imidlertid over, at kun en mindre andel af de lavproduktive virksomheder flytter op i produktivitsrangordningen hos de private serviceerhverv og opnår enten en høj- eller middelproduktivitet. Derimod er der en større andel af de lavproduktive virksomheder inden for industrien, som enten flytter op i produktivitsrangordning eller ophører. At en større andel af de lavproduktive virksomheder forbliver lavproduktive hos de private serviceerhverv understøtter resultaterne om en lavere konkurrenceintensitet i forhold til industrien. At flere lavproduktive virksomheder forbliver på markedet kan dog også i nogen grad skyldes en specialisering, hvor virksomheder kan overleve med lavere værditilvækst end andre inden for samme branche, idet virksomheden leverer en specialiseret ydelse.

Anm.: Høj- og lavproduktiv dækker over de 25 pct. hhv. mest og mindst produktive virksomheder, mens mellemproduktive er virksomhederne placeret derimellem. Figurerne angiver hvor de lavproduktive virksomheder er efter hhv. 1 år og 5 år, og efter om de er ophørte (virksomhedens cvr-nummer findes ikke længere i regnskabsstatistikken) eller hvis de er aktive, hvilken produktivitet virksomheden har efter hhv. 1 år og 5 år. Placeringen af virksomhederne er opgjort som et simpelt gennemsnit for de virksomheder, som var aktive og lavproduktive i startåret for perioden 2002 til 2010. Produktiviteteten er opgjort som TFP, hvorfor der er foretaget dataafgrænsninger på linje med Økonomisk analyse: Produktivitet og konkurrence (2016).

Kilde: Danmark Statistik og egne beregninger.

Stort potentiale ved forbedret ressourceallokering

Der er et væsentligt potentiale for at hæve den samlede produktivitet og derigennem velstanden, ved at højproduktive virksomheder står for en større andel af de samlede produktionsressourcer. Under forskellige forudsætninger kan produktivitetspotentialet opgøres til 15-30 mia. kr. målt ved

BVT (svarende til 1-2 pct. af den private værdiskabelse), hvor det største bidrag kommer fra serviceerhvervene.⁶

Potentialeberegningen er i sagens natur usikker, hvorfor potentialet skal fortolkes varsomt, da bl.a. lav effektivitet i fordelingen af ressourcer på tværs af virksomheder i et vist omfang kan være bagsiden af regulering, der forfølger andre hensyn end produktivitet. Det kan dog give en indikation af de velstandsgevinster, som vil være mulige at opnå gennem en mere effektiv resourceallokering.

Erhvervslivets rammevilkår spiller en vigtig rolle for produktivitetsudviklingen og dermed for velstanden i samfundet. Det offentlige har derfor en helt central rolle i at sikre gode rammevilkår for danske virksomheder.

I praksis vil det være muligt at fremme en mere effektiv allokering af produktionsressourcerne på tværs af virksomheder på flere måder, herunder særligt ved en øget konkurrence. Gevinsterne kan eksempelvis opstå, hvis det bliver lettere for nye virksomheder at træde ind på markedet; og alene truslen om en indtræden kan også øge presset på eksisterende virksomheder.

Øget konkurrencepres kan medvirke til, at virksomheder med lav værdiskabelse udkonkurreres og på den måde frigiver produktionsressourcer til de øvrige virksomheder i branchen. På samme måde vil det være nødvendigt med effektiv konkurrencelovgivning og håndhævelse heraf, således at der ikke indgås ulovlig prisdannelse, og virksomheder ikke misbruger deres markedsposition.

Udover rammer for effektiv konkurrence, og dermed for en effektiv resourceallokering, kan gode generelle rammevilkår for virksomheder bidrage til en højere produktivitet. Eksempelvis vil en effektiv erhvervsregulering, der ikke stiller unødige krav til fx materialeforbrug, teknologi og processer, bidrage til, at virksomhederne kan producere på den mest omkostningseffektive måde. Gode rammevilkår for virksomheder omfatter også velfungerende markeder, fx et fleksibelt arbejdsmarked eller et velfungerende kapitalmarked.

Modsat bør staten ikke understøtte virksomheder, gennem fx branchespecifikke tilskudsordninger eller lignende, som i udgangspunktet ikke kan klare sig på de kommercielle vilkår, da det vil kunne reducere den effektive resourceallokering.

⁶ Der henvises til Økonomisk analyse: Produktivitet og konkurrence (2016) for en nærmere beskrivelse af potentialeberegningen.

Produktivitetsrådet, under De Økonomiske Råds formandskab, peger blandt andet i forlængelse af produktivitetskommissionens anbefalinger på en række områder, der kan bidrage til øget konkurrence. Et af de områder, hvor der ifølge produktivitetsrådet kan være et stort potentiale for at styrke produktiviteten, er gennem øget konkurrence i realkreditsektoren.

Produktivitetsrådet støtter også Konkurrencerådets anbefalinger af, at både den nationale lovgivning og EU-lovgivningen gennemgås med henblik på at fjerne unødige barrierer for konkurrencen. Produktivitetsrådet henviser også til, at der kan fjernes ejerskabsbegrænsninger i dele af sundhedssektoren og indenfor advokatbranchen, da denne regulering kan indebære betydelige konkurrencebegrænsninger.

Gode rammevilkår påvirker blandt andet produktiviteten gennem investeringsomfanget, hvor investeringer i ny teknologi kan bidrage til en mere effektiv produktion. Et vigtigt element er en konkurrencedygtig erhvervsbeskatning (fx selskabsskat), da det påvirker virksomhedernes tilskyndelse til at foretage nye investeringer i virksomheder. Samtidigt har globaliseringen medført en øget international kapitalmobilitet, hvilket har skærpet konkurrencen om at tiltrække og fastholde investeringer.